

З У С Т Р І Ч.

ЕТЮД

Наталки Полтавки.

Присвячую моїй доньці.

— Ох, не пізнає він мене, не пізнає!.. я так постарілась!.. — з одчасом мовила пані Терещенко, тремтячими руками причепурюючи перед зеркалом свої посивілі коси. — Не пізнає він мене... ні за що не пізнає!..

Надія пригорнулась до матери:

— Не турбуйсь, мамочко!.. коли він тебе вірно кохав, він тебе пізнає... коли-ж не пізнає... мамочко... не варт об сім і журитись!.. не варт він того, мамочко!.. забудь його!..

Але пані Терещенко усе турбувалась.

І як то вона зважилась йому написати?... Чи знає вона, що з ним перебулось за сі п'ятнайцять років їх розлуки?... Яка переміна з ним сталась?... І як він, вкінці, поглядить на се?... На приклад, вони випадком з'їхались в однім городі...

— Стали в однім готелю, — скоро перебила Надія, — ти прочитала у книзі його прізвище, і я примусила тебе йому написати... Так і скажеш!..

— Але чи пійме він тому віри, моя дитино?... Чи пійме він віри, що ми ненароком з'їхались?... Що не навмисне воно так випало?... Ох, Боже мій!..

Пані Терещенко нервово стала ходити по кімнаті, стискаючи руки.

— То пусте, мамочко!.. Ти сама себе тільки дурно мучиш такими думками!.. — заспокоювала її донька. — Ось сядь краще тут та побалакаєм як слід. — Надія притягла матір на канапку і сама сіла біля неї. — Я хочу, мамочко, поговорити з тобою по душі... розказати тобі усе, що перебулось у моєму серці за ці два роки, як батько вмер... тоді ти зрозумієш, чого я хочу... чого я бажаю... і... до чого я веду...

Проминула яка хвилинка... Надія мовчала, немов збираючись з духом... Потім почала нервовим, тремтячим голосом :

— Чи згадаєш, мамочко, коли ми одержали звістку, що батько вмер — як я тоді плакала?... Ти думала, що то я за батьком?... що то мені його жаль?... Ні, мамочко... я батька свого мало памятаю... тай знаю... який він був до тебе... тай... до... мене... я не за ним... плакала... я плакала... за... тобою... мамочко...

Мати здивовано глянула на доньку.

— Так, мамочко, за тобою, — повторила, бентежачись, Надія. — Я боялась... я думала... я була певна... що ти... з ним... зустрінеш ся... і я... тебе... втеряю...

Пані Терещенко мимоволі осміхнулася.

— Ні, мамочко, ні, так воно й повинно бути! — горячо заперестувала дівчина. — Ти не зазнала щастя з молодощів, треба, щоб зазнала хоч тепер!...

— Невже ти гадаєш, доню, що я тебе заміняла-б... на кого-б там не було? — здригнувшись голосом, тихо спиталась мати.

— Я знаю, що ні, мамочко, — припадаючи до матері, відказала донька. — Знаю, що ти вже один раз віддала мені своє щасте — віддаш його й вдруге... І... усе таки я боялась... боялась без краю... мені усе здавалось, що от-от він звідкиля-сь з'явиться і відбере тебе від мене... І, Господи, як я його ненавиділа!..

Надія піднялась, випила склянку води і знов сіла біля матері.

— Було воно так, мамочко, — знов почала вона після хвилиної павзи, — було так аж до того часу, коли ми познайомились... Ну, та ти знаєш, з ким?...

— Знаю, дитино моя, — з тихим, потаємним смутком відповіла мати, глянувши на спалахнувшє, милє личко дівчини. — Я з сїєї пори що часу дожидалась...

— Знаю, мамочко, знаю!.. Ти тепер почуваєш, що я тоді почувала... Ти думаєш, що втєряєш мене?.. От через те... Але... слухай, мамочко!.. Найперше дозвољ тобі сказати, що я ніколи, ніколи, не розлюблю тебе... Навпаки, я навіть ще більше, коли то тільки можливо, любити-му тебе... Ти з нами ніколи не розлучиш ся... Ти завсїгди будеш з нами... Але... мамочко!.. мамусю моя!.. голубко!.. Я знаю... знаю... ти будеш почувати себе тоді... самотною... безщасною...

Надія притулила платочок до лиця... Мати з безкрайною любовю тихо проводила рукою по її схилєній голови, лєдвї здєржуючи нервовє тремтїнє своїх уст...

Алє Надія вжє поправилась, кивнула підбадьоруючи сама собі головою, і казала далї:

— І от я наважилась з'єднати вас... зладнати твоє власнє щастє... Інакшє я й сама не буду щаслива. Сє єгоїзм з мого боку... за ради сєбє я так роблю... І ти, мамочко, хоч за-ради мєнє повинна мєнє слухати... Ти знаєш, мамочко, я тобі признаюсь... Отсє вашу зустріч... я сама... зладнала...

Крик ляку вирвав ся з грудєй матери.

— Не турбуйсь, мамочко, він того не знає... Я тобі потїм усє розкажу...

— Надїє, дитино моя, що ти наробила?.. Алє-ж уже два роки, як я вільна — він і не згадав за мєнє?... — у смєртєльній турботї вимовила мати.

— То нічого, мамочко, він може і не чув того... Я їму їому віри, мамочко... З того усєго, що ти мєні говорила, я гадаю — він повинєн бути ідєальною людиною, і... він тебе... кохає... щиро й вірно кохає... Тай як тебе не кохати, мамочко?... — додала вона, цілуючи у блїдє лицє матір. — А покажи його фотографїю, мамочко! Подивїм ся ще на його образ!... Що він нам скажє?...

Панї Терещєнко тремтячими руками дістала дорогий образ, і обидві, питаючим, стурбованим поглядом, схилились до його.

Але тонке, вродливе обличчє молодого паробка, з пишним чубом і мрійним, затуманеним поглядом, нічого не казало...

— Який він тут молодий! — замислившись, вимовила Надія.

— Він молодший від мене, — глухим голосом відповіла мати.

У коридорі почулась якась хода. І мати і донька разом побігли, стали прислухатись, і миттю схопились.

— То він! — скрикнули обидві в один голос.

Надія стала мов сама не своя:

— Мамочко... я піду... пусти!.. я прийду потім... покликаєш мене... Пусти! — вона вирвалась від матери, що хотіла її задержати, і кинулась з кімнати.

Пані Терещенко zostалась сама. Вона стояла уся бліда, уся тремтяча, посеред кімнати, спираючись рукою на крісєлко. Високе, під стіною, зеркало насупротив виявляло їй її постать — постать немолодої вже жінки, її зів'яле, немолоде обличчє, посивілі коси... Вона бачила свій відбиток у всій його мізерности і бажала у сей час хоч ціною свого життя заплатити за одну хвилинку повороту своєї молодости і краси.

У двері постукались.

— Увійдіть! — ненатурально високим голосом крикнула пані Терещенко, перемагаючи нервову захриплість у горлі.

Гість увійшов і тихо приступив до неї.

— А голос як і був — не змінився! — вимовив він, м'яко зазираючи їй в очі.

І в него голос як і був — не змінився, але він самий то зовсім змінився...

Пані Терещенко гляділа на незнайомого їй зовсім чоловічка, у модному, сірому костюмі, такого кругленького, товстенького, чепурненького, вичищеного, вилизаного, мов тільки що змитий дощем, добре налитий огірок... На його червонім, ситім обличчю блищали золоті окуляри, посеред голови видніла чимала лисина. Їй згадалась мальовнича, недбала постать, у вишитій, українській сорочці з черво-

ною стяжкою біля ковніра того, кого вона знала колись — і вона не пізнавала його.

— Сідайте — прошу! — вимовила вона якимсь відразу упавшим голосом, показуючи гостеві на кріселко. Уся її турбота десь без сліду зникла. Вона почувала себе тільки ніяково і неприємно перед сим зовсім чужим їй чоловіком, і соромно, пекуче-соромно перед своєю донькою за своє розчарування...

„Хоч би вона його не бачила!“ — стояло їй у голові.

— Ну, як-же ви тут?... усе як і було?...

Загадавши їй се питання, гість примостив ся вигідно у глибоке крісло і став оглядати її критичним поглядом. Пані Терещенко добре прочитала у тому погляді: — „Тай як-же ти, голубко, постарілась... і пізнати не можна“!..

Але її від того вже не боліло, і вона сама не без злорадности думкою йому відповідала:

„Тай тебе, мій голубе, пізнати не можна!.. нічого подібного!“...

Тимчасом гість, як і слід салонному кавалерові, со-лодко говорив:

— Мало змінились!.. Роки не мають для вас ваги... — і звичайним рухом ласуна положив свою пухку руку на бліду руку сидячої біля його жінки — єдина вільність, що вона колись йому дозволяла...

Але вона з огидою вирвала свою руку і в її мислях промайнуло слово: „Ніколи!“...

— Строгі як і колись! — з самовдоволенням вимовив він — зовсім по своєму пояснюючи собі її рух. — Обережні?... боїтесь спокуси?

— Чи ви давно тут? — скоро перебила вона його, стревожена делікатною темою.

— Та вже з тиждень, мабуть... Діла задержали... Пустяки, сказати-б... Одначе, не скучаю... Усю ніч різе ся у вінта... волочусь за панночками... тут є такі красуні!..

Він упер в неї очі, смакуючи вражінє, яке робили його слова на її серце... Але вона сиділа зовсім байдужна, навіть нудячись, і тільки думкою питалась себе: — „Чи то він?.. Не помилилась часом вона?..“

— А ви, я чув, розійшлись з своїм чоловіком?... — спитавсь він через який час.

— Розійшлась...

— І добре зробили! — похвалив він. — Але чому ви мені за се хоч словечко не черкнули? — з легкою, ніжною ласкою додав він, близесенько схиляючись до неї...

Вона відсунулась.

— Ми подали з вами слово не переписуватись, — стримано вимовила вона. Її усе гірш і гірш обхоплювало почуванє якоїсь нїяковости і огидливости — просто фізичної огидливости, від тієї інтимности, що була між ними поміж її волі... Вона бажала, щоб хто перебив, увійшов... нехай хоч дочка!... аби не zostаватись з ним оттак сам на сам... Огида перемагала в неї сором...

— Ваша правда, — тихим голосом, немов задушливим тяжкими споминками, підтвердив він, схиливши голову. — Ви жінка свого довгу... свого обов'язку... і вас у сему не переможеш!... Але де-ж тепер ваш чоловік пробуває?..

Пані Терещенко не мала змоги відразу йому відповісти — її немов-би стисло в горлі.

Гість спитав ся знову.

— Вмер, — глухо вимовила вона, — і жаром залило її обличчє, від чого вона відразу помолодшала аж до непізнання...

— Що-о таке-е? — скрикнув гість, аж підскочивши на кріслі — і на його виду відбив ся страшенний жах, — ви кажете, він вмер?..

— Вмер, — ледве чуть сказала пані Терещенко, у сьї хвилину бажаючи красше самій вмерти.

Гість з острахом, небезпечно, відсунув ся, і уся його постать приняла якийсь дожидаючий, обороняючий вигляд. Здавалось, він от-от дожидає нападу на свою особу і приготувавсь до оборони.

Пані Терещенко усе те бачила і розуміла і в її душі кипіла образа... Вона ледви держалась, щоб не крикнути отсему самовдоволеному дурневи в очи, що він дурнісінько боїть ся за свою дорогоцінну волю, що вона ніякого наміру на неї не має... Навпаки, вона сама його не хоче... він їй без краю противний... Вона навіть дивуєть ся те-

пер, як могла колись його кохати, і т. и., але вона повернулась тільки до дверей і поклікала доньку.

Надія, мов заверюха улетіла — видимо дождаючи з нетерплячкою сеї хвилі, — і зупинилась, мов прибита, посеред кімнати: перед нею іалянтно розклонював ся товстенький, сороклітний, чепурненький чоловічок, по моді убраний, з золотими окулярами на носі і широкою лисиною на голові... Нічого подібного до того романтичного хлопця, котрого образ вона тільки що бачила у матері... Яка страшенна відміна!..

„Сердешна мамочка!.. така переміна — подумала вона, глянувши тільки у смутне обличчє матері. — Що вона повинна тепер відчувати?.. Се зовсім щось иньше!.. І близько біля того не було!..“

Пані Терещенко познайомила їх.

— Памятаю, памятаю, mademoiselle!.. — забелкотів солодким голоском гість, пожераючи хижим поглядом старого довеласа молоду дівчину. — Памятаю!.. колись на руках держав... кріхоткою були... Але як вирости!.. розцвилися!.. хто думав?.. сама краса!..

Він крутив ся біля Надії, пожерав її своїм поганим поглядом, сипав своїми важкими компліментами, і забував її матір, що тут була і що він колись кохав...

А вона сиділа мовчки, понижена, ображена, і як жінка, і як мати, з огидою і гнівом у душі.

Гість-же, що далі, більш розходив ся.

— Краса!.. сама краса!.. Чисто в матір!.. Тільки ще красше!.. Куди красше!.. Копія вийшла красша від оригіналу!.. Краса!... краса!.. Небесна, божественна краса...

Надія мовчала, стиснувши уста, ледве задержуючи приступаючі слези, боячись глянути на матір.

— Чи ви дозволите мені бути вашим кавалером, mademoiselle? — говорив далі гість. — Певно, ви будете у клубі?.. Матап вас певнісененько повезе... І для неї там буде розривка: карти, буфет, старі дами... У її роки нічого більш і не треба... От ви — то иньша річ... молоденькій дівчині найперш — потанцювати!..

Надія усе мовчала.

— Так ви дозволите бути вашим кавалером? — знов почав гість, після короткої павзи. — На перший танець? По давньому знакомству?.. Кріхоткою були... на руках держав... Ах, краса!.. яка краса!.. хто думав!...

Надія повернулась до матери.

— Мамо, чому ти його не виженеш? — немов спокійно вимовила вона.

Але тут не видержала — разом схопилась уся бліда, з огнем в очах, і не своїм голосом, не тямлючись, крикнула:

— Гетьте звідсіля!..

Гість проворненько вибрав ся за двері...

Надія кинулась матери на груди і у голос заридала:

— Ой, мамочко, мамочко!...

